

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра географії та суспільних дисциплін

ОСНОВИ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ЗНАНЬ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ для
здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності:

182 «Технологія легкої промисловості»

131 «Прикладна механіка»

013 «Початкова освіта»

029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

УДК 32:34(072)(076)

Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою

Мукачівського державного університету протокол № 2 від 24 вересня 2025 р.

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри географії та суспільних дисциплін,
протокол № 2 від 5 вересня 2025р.*

Укладач

Ільтьо Г.Ф. – к.політ .н., доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

Рецензент

Малець О.О.- д.і.н., професор кафедри готельно-ресторанної та музейної справи

О-75

Основи політико-правових знань: методичні вказівки до практичних (семінарських) занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності: 182 «Технологія легкої промисловості», 131 Прикладна механіка, 013 «Початкова освіта», 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» / Укладач Г. Ф. Ільтьо.- Мукачево: МДУ, 2025. -43 с. (1.3 др. арк.)

Методичні вказівки призначені для засвоєння системи знань питань політики та права, вплив політико-правових учень на існуючі право і державу, закономірності і особливості розвитку певних ідей та теорій, періоди розвитку права і держави. Рекомендації включають програму навчальної дисципліни, зміст семінарських занять, питання для написання модульної контрольної роботи, рефератів, тестові завдання, рекомендовану літературу.

ЗМІСТ

1. Передмова	4
2. Програма навчальної дисципліни	6
3. Зміст семінарських занять	10
4. Завдання для самоконтролю	30
5. Перелік питань для підсумкового контролю	32
6. Критерії оцінювання та карта розподілу балів	34
7. Рекомендована література	37

ПЕРЕДМОВА

«Основи політичних і правових знань» вивчає розвиток, взаємодію політико-правових учень, їх вплив на існуючі право і державу, закономірності і особливості розвитку певних ідей та теорій, періоди розвитку права і держави: Давні часи, Середньовіччя, Новий час. «Історія політичних і правових знань» пов'язана з дисциплінами історичного циклу: «Історією державності та культури України», «Історією держави і права зарубіжних країн», «Історією держави і права України», а також з «Теорією держави і права» та «Конституційним правом України».

Основи політико-правових знань передбачають розуміння ключових понять, процесів та інститутів, що формують політичну та правову системи. Завдання для перевірки знань можуть включати питання про форми правління, політичні режими, функції держави, права людини, структуру та функції органів державної влади, а також правові системи та їх основні принципи.

Основне завдання - познайомити з історією найбільш значних теоретичних концепцій права і держави, сучасних політичних та правових знань; визначення своєрідності політичного і правового знання народів і держав, а також вітчизняну державно - правову думку.

Методичні вказівки містять програму навчальної дисципліни; план семінарських занять; теми рефератів, презентацій, доповідей; питання для підсумкового контролю, самоконтролю. У списку рекомендованої літератури запропоновано перелік навчальної та наукової літератури, а також першоджерел, що дає змогу здобувачам самостійно і щонайповніше засвоювати матеріал.

Методи вивчення навчальної дисципліни:

- теоретичні (лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота з підручниками та науковими джерелами;
- аналітичні (вивчення та аналіз політичних документів, нормативно-правових актів, аналіз політичних процесів та явищ);

- практичні (участь у дебатах, написання есе та рефератів, проведення досліджень), приклади використання та вивчення правових основ виборчого процесу та участі в політичних партіях.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Основи політико-правових знань, об'єкт та предмет навчальної дисципліни.

Місце та призначення навчальної дисципліни в системі суспільствознавчих дисциплін. Предмет історії політичних та правових знань. Історичний аспект дисципліни. Методологія: принцип діалектики, історизму, об'єктивності, соціальний підхід, нормативний, хронологічний метод та метод юридичного порівняння. Методологічні проблеми дисципліни. Класифікація методів наукового пізнання: філософські, загальнонаукові, конкретно-наукові. Місце історії знань про державу та право в системі юридичних наук. Принцип історизму як методологічна засада пізнання сутності політико-правових доктрин в їх становленні і розвитку. Зв'язок періодизації історії політичних і правових знань із загальною історією світової цивілізації.

Тема 2. Політична і правова думка Стародавнього Світу.

Загальні закономірності становлення політико - правової думки у давні часи. Походження й особливості східної політико-правової думки. Релігійно-міфологічні та політико-моральні аспекти уявлень про природу держави, законів, відносин панування та поведінку людей. Джерела і особливості давньо східної політико-правової думки. Держава і право в поглядах давньо китайських мислителів.

Політико - правові ідеї в Стародавній Індії.

Тема 3. Політико-правові вчення Античної Греції і Античного Риму.

Ранні вчення в давньогрецькій філософії. Основні періоди в історії становлення та розвитку давньогрецької політико-правової думки. Загальноісторична характеристика Стародавньої Греції: суспільно-економічний лад, політико-правовий устрій, рівень розвитку культури, науки. Міфологічні та релігійні уявлення, формування раціональних поглядів. Початок формування політико-правової думки в Давній

Греції: Гомер («Іліада», «Одіссея») та Гесіод («Труди і дні», «Теогонія»). Творчість «семи мудреців». Період розквіту давньогрецької політико-правової думки. Вчення в умовах кризи давньогрецької державності. Вчення про державу та право Платона. Діалоги «Держава» та «Закони». Арістотель та його наука про політику та закон. «Політика», «Етика», «Афінська політія». Політія як досконала форма держави. Політико-правова думка епохи еллінізму. Вчення Епікура «Про природу».

Питання співвідношення моралі та політики у Сократа. Модель ідеальної держави Платона («Держава»). Концепція полісу (держави) як гармонійного союзу людей, які взаємно задовольняють потреби один одного для щастя всіх громадян і чий здібності доповнюють одна одну. Справедливість як рівність всіх громадян перед державою, чесне виконання обов'язків у відповідності із належним соціальним статусом (філософа-правителя, воїна-стража чи виробника-годувальника) - запорука єдності і гармонії полісу. Класифікація форм держави: правильні (законні) і неправильні (незаконні). Концепція полісу - держави для щастя всіх громадян. Демокріт про природу законів та політичне мистецтво. Політико-правові ідеї софістів, епікурейців, стоїків. Вчення Цицерона про державу і право. Політико-правові погляди римських стоїків. Римські юристи про право.

Тема 4. Політико-правові вчення Середньовіччя .

Державно-правові концепції розвитку Європейської політичної і правової думки. Основні риси політико-правової думки середньовічного суспільства. Символічність політичної і правової думки цього періоду. Перша системна концепція держави та права. Вчення Фоми Аквінського про державу. Види законів. Елементи державної влади: суть, походження, використання. Італійська державно-правова думка епохи середньовіччя. Політико-правове вчення Марсилія Падуанського.

Тема 5. Політичні та правові вчення в Західній Європі у XV-XVII ст.

Державно-правові концепції XV-XVII ст. Загальна оцінка соціально-історичного значення політичних і правових ідей Відродження та Реформації.

Нова наука про політику і право. Ніколо Макіавеллі. Обґрунтування абсолютизму. Політичні та правові ідеї Реформації. Мартін Лютер. Томас Мюнцер. Жан Кальвін. Жан Боден та його вчення про державу. Політикоправові ідеї європейського соціалізму.

Держава та право у вченнях раннього Просвітництва. Політичні та правові вчення Нідерландів XVII ст. Політичні та правові вчення Англії XVII ст. - вчення Джона Локка та Томаса Гоббса.

Тема 6. Вчення про державу та право західноєвропейського Просвітництва XVIII ст.

Суспільний та моральний ідеал Просвітництва. Політичні та правові погляди Вольтера. Політико-правове вчення Шарля-Луї Монтеск'є. Політико-правове вчення Жан-Жака Руссо.

Вчення про державу та право італійського Просвітництва. Природно-правові вчення Німеччини. Політико-правові вчення в США періоду боротьби за незалежність. Становлення американської політико-правової думки. ***Тема 7.***

Вчення про державу та право в Західній Європі кінця XVIII - початку XIX ст.

Політико-правові концепції представників німецької філософської школи. Вчення Іммануїла Канта про державу та право («Ідеї загальної історії під космополітичним кутом зору», «До вічного миру», «Метафізичні засади вчення про право»). Теоретична концепція права та «замкненої торгової держави» Йогана - Готліба Фіхте. Право, держава та громадянське суспільство у вченні Георга-Вільгельма-Фрідріха Гегеля («Філософія права»). Історична школа права. Основні напрямки західноєвропейської політико-юридичної думки. Англійський лібералізм. Французький лібералізм. Німецький лібералізм. Політичні погляди Огюста Конта.

Змістовий модуль 2.

Тема 8. Політичні аспекти утворення Київської Русі-середньовічної Української держави (IX-XIIст). Галицько-Волинське князівство XIII-XIVст.

Слов'янські протодержавні утворення на українських землях. Теорії походження Київської Русі. Основні етапи розвитку державності. Політичний устрій Київської Русі: міжнародні відносини; особливості політичної культури, система політичної влади та місцева влада.

Зовнішня політика Галицько-Волинської держави.

Тема 9. Становлення української державності (XVI–XVIIст.)

Напрямки розвитку державно-правової думки в Україні (XVI-XVIII ст.). Три етапи розвитку гуманізму в Україні. Місце Києво-Могилянської академії в розвитку вітчизняної політичної та правової думки. Богдан Хмельницький, його політична діяльність.

Тема 10. Становлення та розвиток вчень про державу та право в Україні XIX- XX ст.)

Державно-правова думка в Україні XIXст. Філософські ідеї в творчості Михайла Максимовича, їх вплив на членів Кирило-Мефодіївського товариства. Початок розробки філософської української ідеї. Політична доктрина Кирило-Мефодіївського товариства.

Державно-правові концепції в Україні наприкінці XIX - початку XX ст.

Українська політична думка XX ст.

Тема 11. Державно-правові вчення в Україні, політичне становище у післявоєнні роки.

Україна в європейській політиці. Політичні наслідки після Другої світової війни. Початок розбудови народного господарства. Боротьба за незалежність. Дисидентський рух.

Тема 12. Правові вчення в Україні та розбудова Української незалежності XX століття.

Проголошення незалежності України. Суспільно-політичне життя в 90-ті роки в незалежній Україні. Конституційний процес та особливості Конституції України 1996р. Особливості політичної системи на рубежі XX-XXI ст.

ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 2. Політична і правова думка Стародавнього Світу.

1. Джерела і особливості давньої східної політико-правової думки.
2. Політико - правові ідеї в Стародавній Індії.
3. Держава і право в поглядах давнього китайських мислителів.

Загальні закономірності становлення політико-правової думки у давні часи. Походження й особливості східної політико-правової думки. Релігійно міфологічні аспекти уявлень про природу держави, законів, відносин панування та поведінку людей. Джерела і особливості давньої східної політико-правової думки. Політико - правові ідеї в Стародавній Індії. Держава і право в поглядах давніх мислителів.

Ключові поняття: походження та легітимність влади, взаємовідносини правителя та підданих, ідеальний державний устрій, соціальний порядок та стабільність, роль моралі та релігії.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Політична і правова думка Стародавнього Сходу.
2. Джерела і особливості давньої східної політико-правової думки.
3. Політико – правові ідеї в Стародавній Індії.
4. Держава і право в поглядах давнього китайських мислителів.

Тестові завдання

1. Засновником легізму як впливової політичної течії у Стародавньому Китаї, виступає:
  - а) Конфуцій;
  - б) Мо-цзи;
  - в) Лао-цзи;
  - г) Шан Ян.
2. Принцип невтручання володаря у справи підданих як основа збереження миру, спокою і благоденства, характеризує:

а) конфуціанство;

б) легізм;

в) даосизм;

г) моїзм.

3. Договірні теорії держави, концепції природної нерівності людей започатковані в:

а) «Бесідах та висловлюваннях» Конфуція;

б) «Дао де цзінь» Лао-Цзи;

в) «Артхашастрі» Каутільї;

г) «Шан цзюнь шу» Шан Яна.

4. Принцип добродетельності та людяності покладений в основу вчення: а) Лао-Цзи;

б) Конфуція;

в) Шан Яна;

г) Мо-Цзи.

5. Характерною рисою суспільно-політичного життя давніх країн Сходу вважається:

а) егалітаризм;

б) демократія;

в) деспотизм;

г) республіканізм;

д) раціоналізм в управлінні.

Тема 3. Політико-правові вчення Античної Греції та Античного Риму.

1. Міфологічні та релігійні уявлення, формування раціональних поглядів.

2. Основні періоди в історії становлення та розвитку давньогрецької політико-правової думки.

3. Політико-правові погляди римських стоїків. Вчення Цицерона про державу і право. Римські юристи про право.

Ранні вчення в давньогрецькій філософії. Основні періоди в історії становлення та розвитку давньогрецької політико-правової думки.

Міфологічні та релігійні уявлення, формування раціональних поглядів. Період розквіту давньогрецької політико-правової думки. Вчення в умовах кризи давньогрецької державності. Вчення про державу та право Платона. Арістотель та його наука про політику та закон. Політія як досконала форма держави. Політико-правова думка епохи еллінізму. Вчення Цицерона про державу і право. Політико-правові погляди римських стоїків. Римські юристи про право.

Ключові поняття: міфологічний світогляд, антична історія, софісти, поліс, остракізм, монархія, тиранія, аристократія, олігархія, політія, демократія, плутократія, тимократія, анархія, патріархальна теорія держави.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Вчення про право і державу у Стародавній Греції.
2. Ранні вчення в давньогрецькій філософії.
3. Період розквіту давньогрецької політико-правової думки.
4. Вчення в умовах кризи давньогрецької державності.
5. Політичні та правові вчення Античного Риму.
6. Вчення Цицерона про державу і право.
7. Політико-правові погляди римських стоїків.
8. Римські юристи про право.

Тестові завдання

1. Концепцію ідеальної держави серед представників античної політичної думки найбільш цілісно сформулював:
  - а) Демокріт;
  - б) Сократ;
  - в) Епікур;
  - г) Платон;

- д) Аристотель.
2. Біля витоків становлення політичної науки перебував:
- а) Солон;
  - б) Аристотель;
  - в) Геракліт;
  - г) Цицерон.
3. Першість у закладенні основ міжнародного права належить:
- а) Фалесу;
  - б) Полібію;
  - в) Цицерону;
  - г) Епіктету.
4. Одним з перших в римській політичній думці ідею духовної свободи людей незалежно від місця їх у суспільстві відстоював:
- а) Цицерон;
  - б) Цезар;
  - в) Марк Аврелій;
  - г) Сенека.
5. Вперше в давньогрецькій суспільно-політичній думці поняття «рівність» як міру нормування відносин між членами суспільства, що мали неоднаковий статус, розпочав теоретично розробляти:
6. а) Фалес;
- б) Піфагор;
  - в) Солон;
  - г) Клісфен.

Тема 4. Політико-правові вчення Середньовіччя

1. Державно-правові концепції Західної Європи. Основні риси політико-правової думки середньовічного суспільства.

2. Системна концепція держави та права А. Августина. Вчення Фоми Аквінського про державу.

3. Італійська державно-правова думка епохи середньовіччя.

Державно-правові концепції Західної Європи. Основні риси політико-правової думки середньовічного суспільства. Перша системна концепція держави та права А. Августина. Вчення Фоми Аквінського про державу. Італійська державно-правова думка епохи середньовіччя. Політико-правове вчення Марсилія Падуанського. Загальна характеристика правової та політичної думки у епоху Відродження. Генезис держави - розвиток із сім'ї як первинного елемента людської асоціації. Трактовка народного суверенітету. Громадянин і громадянське суспільство. Проблеми уряду, який приводить закони до виконання. Правові погляди середньовічних юристів.

Ірнерій з Болонії. Школа глосаторів.

Ключові поняття: патристика, теологія, схоластика, доктрина двох мечів, теократія, «Град земний», «Град Божий», провіденціалізм, ідея суспільного договору, католицизм, православ'я, папство, томізм, єресь, аріанство, несторіанство, богомільство, катари, гусити, таборити, ідея «народного суверенітету».

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Політико-правові вчення Середньовіччя.
2. Вчення Томи Аквінського про державу і право.
3. Політико-правове вчення М. Падуанського, А. Данте.

Тестові завдання

1. Автором твору «Про град Божий», у якому висловлена думка про верховенство церкви в політичному житті, був:
  - а) А. Медіоланський;
  - б) Т. Аквінський;
  - в) Р. Бекон;
  - г) А. Августин.

2. Поняття вічного права в середньовічній політичній думці запровадив:
- а) М. Падуанський;
  - б) А. Кантерберійський;
  - в) Т. Аквінський;
  - г) П. Абеляр.
3. Ідею єдиної європейської держави, побудованої на засадах християнства, миру і порядку, пропагував:
- а) А. Великий;
  - б) У. Оккам;
  - в) Р. Бекон;
  - г) С. Брабантський.
4. Принцип верховенства влади пап обґрунтував у своєму творі «Диктат папи»:
- а) Григорій Великий;
  - б) Лев I;
  - в) Григорій VII;
  - г) Боніфацій VIII.
5. Ідеї суверенності народу та демократичної свободи Марсилій Падуанський представив у своєму творі:
- а) «Компендій філософії»;
  - б) «Сумма проти язичників»;
  - в) «Захисник Миру»;
  - г) «Про природу натурального закону».

Тема 5. Політичні та правові вчення в Західній Європі у XV-XVII ст.

1. Державно-правові концепції XV-XVII ст.
2. Загальна оцінка соціально-історичного значення політичних і правових ідей Відродження.
3. Нова наука про політику і право. Політичні та правові ідеї Реформації.
4. Держава та право у вченнях раннього Просвітництва.

Державно-правові концепції ХУ-ХУІІ ст. Загальна оцінка історичного значення політичних і правових ідей Відродження та Реформації. Нова наука про політику і право. Ніколо Макіавеллі. Обґрунтування абсолютизму.

Політичні та правові ідеї Реформації. Жан Боден та його вчення про державу. Політико-правові ідеї європейського соціалізму. Держава та право у вченнях раннього Просвітництва. Політичні та правові вчення Англії ХVІІ ст. Вчення Джона Локка та Томаса Гоббса.

Ключові поняття: Ренесанс (Відродження), гуманізм, макіавеллізм, «stato», мораль, Реформація, секуляризація, індульгенція, ранньо буржуазні відносини, буржуазний спосіб виробництва, бюргерство, протестантизм, лютеранство, баптизм, кальвінізм, суверен, державний суверенітет, природні права людини, свобода совісті, абсолютизм, обмежена (конституційна) монархія, буржуазія, патріархальна теорія держави, толерантність, компроміс (класовий, політичний), лібералізм.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

4. Політико-правові ідеї Реформації.
5. Вчення про державу Ж. Бодена.
6. Теорія державного суверенітету.
7. Т. Мор і Т. Кампанелла.
8. Г. Гроцій про право і державу
9. Розробка природно-правової теорії Б. Спінозою.
10. Основні напрямки англійської політико-правової думки.
11. Вчення Т. Гоббса про право і державу.
12. Вчення Дж. Локка про право і державу.

Тестові завдання

1. Свободу як діяльність в межах закону обґрунтував:
а) Дж. Локк;

б) Ф. Вольтер;

в) Д. Дідро;

г) Ш. Монтеск'є;

д) Г. Лессінг.

2. Теорію природного права в Німеччині доби Просвітництва розробив: а) Т.

Мюнцер;

б) Г. Лейбніц;

в) С. Пуфендорф;

г) Г. Гегель.

3. Найбільш яскраво ідеї народного суверенітету в добу Просвітництва репрезентував:

а) Дж. Локк;

б) Х. Вольф;

в) Ж. Руссо;

г) Ч. Беккарія.

4. Ідею виведення політичної системи з природи людини у творах «Природна політика», «Система природи» сформулював:

а) Д. Дідро;

б) К. Гельвецій;

в) П. Гольбах;

г) Ф. Вольтер.

5. Автором праці «Основи нової науки про спільну природу націй», у якій розвиток націй розглядається як циклічний і заперечується договірна теорія походження держави є:

а) Ш. Монтеск'є;

б) Дж. Локк;

в) Дж. Віко;

г) Ж. Руссо.

Тема 6. Вчення про державу та право в західноєвропейського Просвітництва XVIII - початку XIX ст. Політико-правове вчення XX ст.

1. Політико-правові концепції представників німецької філософської школи.
2. Історична школа права.
3. Основні напрямки західноєвропейської політико-юридичної думки.

Політико-правові концепції представників німецької філософської школи. Вчення І.Канта про державу та право. Історична школа права. Основні напрямки західноєвропейської політико-юридичної думки. Політичні погляди Огюста Конта. Суспільно-політична характеристика періоду. Ідея побудови юридичної науки на світській основі. Секуляризація політичної теорії. Договори як правова основа держави. Єдина верховна влада як душа держави. Особливості італійської політико-правової думки в епоху Просвітництва. Дж.Віко про циклічність історії та суспільно-політичного розвитку. Фази історичного розвитку: Божественна - з управлінням жерців; героїв - з владою аристократії; людей - з демократичним представництвом та народним суверенітетом. Раціоналістична критика Віко теорії природного права (концепції договірного походження держави). Чезаре Бекарія як родоначальник класичної школи права. Природничо-правова доктрина Бекарія - індивід відчужує частину свободи для об'єднаної інституції - держави. Кримінально-правові погляди мислителя.

Ключові поняття: теорія історичного циклу, теорія «ідеальної вічної історії», республікансько-демократичний устрій, представницька монархія, кримінальне право, поліційна держава, регламентація суспільного життя, правопорядок, метрополія, колонія, штат, федерація, конфедерація, національно-визвольна боротьба, космополітизм, категоричний імператив, правова держава, лібералізм, утилітаризм, виборчі права, політична система, демократичні інститути і процедури, виборчий ценз, еліта, елітизм, патерналізм, надкласова держава.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Вчення про право і державу в Німеччині (XVIII - XIX ст.)
2. Вчення І. Канта про право і державу.
3. Вчення Г. Гегеля про право і державу.
4. Західно-європейська політико-правова думка в 1-ій половині XIX ст.
5. Західно-європейські політичні і правові вчення XX ст. .

Тестові завдання

1. В першій половині XX ст. концепцію громадської думки формулював: а) Р. Міхельс;
б) Г. Моска;
в) Л. Дюгі;
г) У. Ліппман.
2. До 60-х рр. XX ст. провідним напрямком у розвитку політичної думки був:
а) позитивізм;
б) систематизм;
в) біхевіоризм;
г) неопозитивізм.
3. Концепцію тоталітаризму в сучасній політичній науці розробляв: а) В. Парето;
б) Г. Алмонд;
в) Р. Арон;
г) Б. Рассел.
4. Політологія як наука та навчальна дисципліна остаточно сформувалась в: а) 1948;
б) 1949;
в) 1903;
г) 1885.
5. Концепція економічної демократії розроблена:
а) соціал-демократами Бельгії;

- б) соціал-демократами Франції;
- в) соціал-демократами країн Скандинавії та Німеччини;
- г) соціалістами Іспанії.

Змістовий модуль 2

Тема 8. Політичні аспекти утворення Київської Русі-середньовічної Української держави (IX-XIII ст). Галицько-Волинське князівство XIII – XIV ст.

1. Слов'янські прото державні утворення на українських землях. Теорії походження Київської Русі.
2. Основні етапи розвитку державності.
3. Політичний устрій Київської Русі: міжнародні відносини; особливості політичної культури, система політичної влади та місцева влада.
4. Зовнішня політика Галицько - Волинської держави.

Слов'янські прото державні утворення на українських землях. Обожнення і персоніфікація сил природи як основа тлумачення оточуючого соціального, правового середовища (міфологічний світогляд).

Дохристиянські політико-правові уявлення та вірування Київської Русі.

Теорії походження Київської Русі. Основні етапи розвитку державності. Загальноісторична характеристика Київської Русі: суспільно-економічний лад, політико-правовий устрій, рівень розвитку культури, науки. Політичний устрій Київської Русі: міжнародні відносини; особливості політичної культури, система політичної влади та місцева влада. Перший політико-правовий трактат в Русі-Україні «Слово про Закон і Благодать», Правда Ярослава чи Руська Правда та політико-правові ідеї. Політичні і правові ідеї середньовічних єретичних рухів у Європі. Розвиток концепції верховенства світської влади у «Повчанні синам» Володимира Мономаха - політичному заповіті правителя. Ідея єдності політичних суб'єктів Київської Русі, централізації державної влади у «Слові о полку Ігоревім». Зародження ідеї виникнення держави на

основі суспільного договору між князем і народом. Подальший розвиток концепції Іларіонаю. Теологічне вчення про «богоугодного володаря», доктрина династичного князювання у поглядах ігумена Печерського монастиря Феодосія та в «Повісті минулих літ» монаха Нестора-літописця, давньоруського звичаєвого права «Руська Правда»: відсутність смертної кари, тілесних покарань. Соціально-правова нерівність населення Київської Русі.

Гуманізм кодифікованого збірника Зовнішня політика Галицько-Волинської держави.

Ключові поняття: міфологічний світогляд, традиції, звичаї, звичаєве право, персоніфікація сил природи, православ'я, релігійний світогляд, концепція єдинодержавності, вчення про «богоугодного володаря», доктрина династичного князювання, ідея верховенства світської влади, централізація державної влади.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. За яких обставин формувались Галицьке та Волинське князівства?
2. Яка роль Володимира у творенні Галицького князівства.
3. Чи завжди, на Вашу думку, Галицька і Волинська землі у XIII – XIV ст. виступають як одна держава? Своє судження обґрунтуйте.
4. За яких обставин утворилося Галицько-Волинське князівство?
5. Охарактеризуйте роль Данила Галицького в історії Галицько-Волинської держави.
6. Визначте основні риси занепаду Галицько-Волинського князівства в останній третині XIII – першій половині XIV ст.
7. Розкрийте причини загибелі Галицько-Волинської держави та наслідки цієї події для українців у подальшій історії.

Тестові завдання

1. Представником українського консерватизму виступив:
а) Д. Донцов;

- б) В. Липинський;
  - в) О. Бочковський;
  - г) М. Хвильовий.
2. Фундатором ідеології «інтегрального націоналізму» вважають: а) С. Бандеру;
- б) М. Сціборського;
  - в) Д. Донцова;
  - г) С. Дністрянського.
3. Національно-державницький напрям репрезентує:
- а) В. Липинський;
  - б) С. Томашівський;
  - в) В. Дністрянський;
  - г) В. Огоновський.
4. Військову аристократію як політичну еліту українського суспільства пропонував творити представник українського консерватизму:
- а) С. Томашівський;
  - б) Б. Кучабський;
  - в) В. Липинський.
5. Відомий український вчений І. Курбас був біля витоків створення:
- а) інституту держави і права ім. В. Корецького НАН України;
  - б) інституту політичних та етнонаціональних досліджень;
  - в) Східно-Європейського дослідного інституту ім. В. Липинського;
  - г) Національного інституту стратегічних досліджень.

Тема 9. Становлення української державності (XVI – XVII ст)

1. Напрямки розвитку державно-правової думки в Україні (XVI - XVIII ст.).
2. Основні етапи розвитку гуманізму в Україні.
3. Місце Києво-Могилянської академії в розвитку вітчизняної політичної та правової думки.

Напрямки розвитку державно - правової думки в Україні (XVI-XVIII ст.). Три етапи розвитку гуманізму в Україні. Богдан Хмельницький, його політична діяльність. Києво-Могилянська Академія як культурний і духовний центр східних слов'ян.

Вплив ідей Ренесансу та Реформації на формування політико-правової думки в українських землях у литовсько-польську добу. Обґрунтування ідеї природного права. Розгляд питання поділу влади. Захист думки про природну рівність представників вищих станів. Суб'єкти правових відносин в державі-політії - король, шляхта, священники. Заперечення спадкової монархії. Князівське право адміністративного управління над всім цивільним населення, крім козаків – окремого шляхетського стану. Панування в державі самоврядування та козацьких звичаїв.

Роль полемічної літератури у пробудженні релігійної, національної, політичної свідомості українського народу. Просвітницька діяльність братств та представників релігійної полеміки Івана Вишенського.

Соціально-політичний ідеал суспільства істинних християн в концепції «істинної церкви» І. Вишенського. Ототожнення церкви і суспільства. Соборність церкви (суспільства) на принципі рівності усіх людей перед Богом, а відтак і в суспільно-політичному житті. Головне призначення влади - утвердження законності і християнської справедливості. Критика насильницьких методів.

Заперечення принципу абсолютизації влади світськими і духовними монархами, захист ідеї рівності всіх людей представником просвітницько критичного напрямку в релігійній полеміці. Співвідношення світської і духовної влади: неприпустимість втручання держави у справи церкви. Обґрунтування теологічної теорії походження державної влади.

Політико-правові погляди професорів Академії. Політичні і правові погляди Б. Хмельницького та І. Мазепи. «Вивід прав України» П. Орлика. Конституція 1710 року («Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорізького»). Конституція як договір між гетьманом, генеральною старшиною та Військом

Запорозьким. Ідеї правової держави та поділу влади. Ідея розподілу влади та баланс її гілок. Ф. Прокопович, його ідея «філософа на троні» та апологетика абсолютизму. Етичні і правові погляди Григорія Сковороди.

Ключові поняття: полонізація, покатоличення, полемічна література, українські братства, козацтво, козацько-гетьманська держава, протекторат, релігійно-національна самоідентифікація, принцип верховенства закону.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Політико-правові вчення в Україні: етапи становлення та основні напрями наукових досліджень.
2. Політико-правові проблеми в літописах Київської Русі.
3. Ідея державності і права в Україні ХУІ-ХУІІ ст.

Тестові завдання

1. Яка з цих подій мала найбільший вплив на формування української національної ідентичності у ХУІ-ХУІІ століттях?
  - а) Люблінська унія;
  - б) Берестейська церковна унія;
  - в) Національно-визвольна війна;
  - г) Полтавська битва.
2. Який документ закріпив автономію Війська Запорозького у складі Речі Посполитої?
  - а) Білоцерківський договір;
  - б) Гадяцька угода;
  - в) Зборівський договір;
  - г) Переяславська рада.
3. Яка подія призвела до поділу українських земель між Московією та Річчю Посполитою?
  - а) Андрусівське перемир'я;

- б) Бахчисарайський мирний договір;
  - в) Вічний мир;
  - г) Руїна.
4. Яка з цих подій відбулася раніше за інші?
- а) Заснування Запорозької Січі;
  - б) Бахчисарайський мирний договір;
  - в) Початок Національно-визвольної війни;
  - г) Андрусівське перемир'я.
5. Хто був гетьманом під час Руїни?
- а) Петро Сагайдачний;
  - б) Богдан Хмельницький;
  - в) Іван Брюховецький;
  - г) Петро Дорошенко.

Тема 10. Становлення та розвиток вчень про державу та право в Україні початку ХІХ- ХХ ст.)

1. Державно-правові концепції в Україні наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.
2. Державно-правова думка в Україні ХІХ ст.
3. Початок розробки філософської української ідеї.
4. Політична доктрина Кирило-Мефодіївського товариства.
5. Державно-правові концепції в Україні наприкінці ХІХ - початку ХХ ст.
6. Українська політична думка на рубежі.

Державно-правова думка в Україні ХІХ ст. Філософські ідеї в творчості Михайла Максимовича, їх вплив на членів Кирило-Мефодіївського товариства. Початок розробки філософської української ідеї. Політична доктрина Кирило-Мефодіївського товариства.

Українська політико-правова думка. Григорій і Василь Полетики. «Руська трійця». Програмні документи Кирило-Мефодіївського братства і їх значення для розвитку української правової і політичної думки. Ідея політичної незалежності України. Вплив творчості Т.Шевченка на формування

національної програми Кирило-Мефодіївського братства. Політико-правове вчення М. Драгоманова. Історія філософії права та Філософія права П. Юркевича. Погляди на суспільство, державу і право Івана Франка. І.Франко про самостійну українську державу. Правові та політичні і погляди В. Подолинського та М. Ковалевського.

Державно-правові концепції в Україні наприкінці ХІХ - початку ХХ ст. Українська політична думка на рубежі.

Ключові поняття: конституціоналізм, радикалізм, реформи, народне віче, слов'янофіли, західники, народництво, патріархальність, консерватизм, православ'я, панславізм, національно-соціальне визволення, монархізм, національне самовизначення, національна держава, націоналізм, інтегральний націоналізм, сепаратизм.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Політико-правові вчення в Україні у другій половині ХІХ ст.
2. Політико-правові вчення в Україні у другій половині ХІХ ст. - початку ХХ ст.
3. Політико-правові концепції в Україні перших десятиліть ХХ ст.
4. Проекти і програми українських мислителів.
5. Націократична модель української державності.
6. Консервативна модель української державності.
7. Національно-демократична модель української державності.
8. Державно-правові погляди діячів Центральної Ради.

Тестові завдання

1. Народний рух України за перебудову (1989 р.) репрезентує:
  - а) нові соціальні рухи;
  - б) соціальні рухи;
  - в) політичні рухи.
2. Жіночий рух України започаткував діяльність перших жіночих партій:
  - а) Союзу українок;

- б) Спілку жінок України;
- в) Української християнської партії;
- г) Жіночої громади.

3. Політизація українського жіноцтва обумовлена об'єктивними причинами:

- а) багатоманітністю діяльності жінок у сфері політики як у персоналізованих, так і в інституціоналізованих формах;
- б) існуванням основних соціальних протиріч між правом жінок на рівність у суспільстві та його реалізацією;
- в) масовою участю у формальних політичних організаціях і рухах, замученістю до різних елементів політичної системи.

4. Становлення молодіжного руху в Україні, яке характеризувалося все більшою його політизацією, проявлялось у:

- а) виникненні неформальних груп і об'єднань («панки», «хіпі», «рокери», «металісти» тощо);
- б) проведенні дискусій з молоддю, залученні її до мітингів із захисту національної культури та історії;
- в) організацій першого Всеукраїнського установчого з'їзду Спілки української молоді (травень 1990 р.).

5. Сучасний етап розвитку молодіжного руху в Україні пов'язаний із:

- а) проведенням (грудень 1989 р.) установчого з'їзду Української студентської спілки;
- б) скликанням (квітень 1991 р.) установчого з'їзду молодіжної організації «Пласт»;
- в) розмежуванням питання про необхідність об'єднання зусиль з вирішення соціальних проблем, що хвилюють молодь як на вітчизняній ниві так і в міжнародних відносинах.

Тема 12. Правові вчення в Україні та розбудова Української незалежності ХХ століття

1. Проголошення незалежності України.
2. Суспільно-політичне життя в 90-ті роки в незалежній Україні.
Конституційний процес та особливості Конституції України 1996р.
3. Особливості політичної системи ХХ-ХХІ ст.

Проголошення незалежності України. Суспільно-політичне життя в 90ті роки в незалежній Україні. Конституційний процес та особливості Конституції України 1996р. Особливості політичної системи ХХ-ХХІ ст. Правові та політичні ідеї української національної демократії. М. Грушевський, Д. Дорошенко, С. Петлюра. Правові і державницькі ідеї українського націоналізму. М. Міхновський, Д. Донцов, С. Бандера, Я. Стецько. В. Винниченко, М. Скрипник, М. Хвильовий. Політико-правові ідеї націонал-соціалізму. Теорія і практика державно-правової організації. Тоталітаризм. Їх правові та політичні концепції. Політико-правові ідеї в релігійних доктринах. Теоретичне підґрунтя європейських політичних і правових наддержавних структур.

Ключові поняття: Конституція України, демократія, проблема державності, національне самовизначення, соціально-економічний устрій, політичні цілі, територіальна цілісність.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Сучасний стан і перспективи України.
2. Україна у ХХ-ХХІ ст. Визначення національної стратегії в контексті глобалізації.
3. Соціальні виміри трансформаційних процесів.
4. Конституція-засаднича база розбудови соціально-правової держави.
5. Пріоритети соціальної політики в незалежній Україні.

Тестові завдання

1. Нові підходи та принципи побудови взаємовідносин між державами започаткували:

- а) перехід до трансформації політики конфронтації та загрози ядерного конфлікту;
- б) визначення змісту міжнародної політики як конфлікту і його врегулювання між учасниками міждержавної взаємодії;
- в) ототожнення міжнародної політики з процесом зіткнення інтересів політичних спільнот.

2. Провідною тенденцією сучасної міжнародної політики є :

- а) рівноправність;
- б) повага суверенітету;
- в) деідеологізація міжнародних відносин, демократизація і гуманізація світової політики;
- г) добросовісність у виконанні державами, взятих на себе міжнародних зобов'язань. Україна в сучасному світі.

3. Входження України в європейські структури як рівноправного партнера започатковане:

- а) Хартією Україна-НАТО (1997 р.);
- б) Гельсінським Підсумковим актом (1992 р.);
- в) Угодою про партнерство та співробітництво з Європейським Союзом (1994 р.);
- г) Європейською конвенцією з прав людини і Статуту Ради Європи (1995 р.).

Верховна Рада України затвердила «Основні напрями зовнішньої політики України»:

- а) 1991 р.;
- б) 1993 р.;
- в) 1997 р.;
- г) 2004 р.

4. Реальне місце України в системі міжнародних відносин у складі СРСР обумовлювалось:

- а) членством в ООН;
- б) одна із держав-засновниць ООН;
- в) відсутністю самостійності суб'єкта зовнішньої політики.

5. Зовнішньополітична концепція незалежної Української держави сформульована у:

- а) Декларації про державний суверенітет України (розділ «Міжнародні відносини»), прийнятий Верховною Радою у 1990 р.;
- б) «Основних напрямках зовнішньої політики України», ухвалених Верховною Радою у 1993 р.;
- в) «Хартії про особливе партнерство між НАТО й Україною», підписаній у 1997 р.

Завдання для самоконтролю

Пропоновані завдання для здобувачів складаються з теоретичних та практичних завдань, а також завдань для дискусії. Завдання допоможуть оцінити знання та розуміння основ політико-правових знань.

Теоретичні питання:

1. Що становить об'єкт і предмет історії політичних і правових знань?
2. Які функції виконує історія політичних і правових знань?
3. Які основні закономірності виявляються в історії розвитку політичних і правових знань?
4. Назвіть найважливіші загальнонаукові методи пізнання, що ними користується історія політичних і правових знань.
5. Наведіть відомі вам конкретно-наукові методи пізнання арсеналу історії політико-правової думки.
6. Визначте поняття політичної системи та охарактеризуйте її основні елементи.
7. Які існують форми правління та форми державного устрою? Наведіть приклади.
8. Розкрийте поняття «права людини». Які основні права та свободи закріплені у міжнародних документах?
- 9.
10. Охарактеризуйте основні принципи правової держави.
11. Що таке поділ влади? Які органи влади існують у вашій країні та які їхні функції?
12. Поясніть різницю між громадянством та підданством.
13. Що таке вибори? Які існують види виборчих систем?
14. Які функції виконує держава в політичному та правовому житті суспільства?
15. У чому полягає різниця між правовою нормою та правовим принципом?
16. Які існують види юридичної відповідальності?

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте політичну систему вашої країни. Які її сильні та слабкі сторони?
2. Наведіть приклади порушення прав людини у вашій країні або у світі. Запропонуйте шляхи вирішення.
3. Змодельуйте ситуацію, в якій необхідно застосувати певний правовий акт. Опишіть процес застосування.
4. Проаналізуйте виборчий процес у вашій країні. Чи є він справедливим та демократичним?
5. Опишіть структуру та функції органів місцевого самоврядування у вашому місті (селі).

Завдання для дискусії:

1. Чи є актуальним поняття суверенітету в сучасному світі?
2. Яка роль громадянського суспільства у розвитку демократії? Чи можливе досягнення ідеальної правової держави?
3. Які існують загрози для демократії в сучасному світі?
4. Яка роль міжнародних організацій у захисті прав людини?

Перелік питань для підсумкового контролю

1. Предмет, завдання і значення курсу «Основи політико - правових знань».
2. Предмет історії політичних та правових знань.
3. Методи вивчення історії політичних та правових знань.
4. Джерела і особливості давньо східної політико-правової думки.
5. Політико – правові ідеї в Стародавній Індії.
6. Держава і право в поглядах давньо китайських мислителів.
7. Ранні вчення в давньогрецькій філософії.
8. Період розквіту давньогрецької політико-правової думки.
9. Вчення в умовах кризи давньогрецької державності.
10. Період розквіту давньогрецької політико-правової думки.
11. Вчення в умовах кризи давньогрецької державності.

12. Політичні та правові вчення Античного Риму.
13. Вчення Цицерона про державу і право.
14. Політико-правові вчення Середньовіччя.
15. Вчення Томи Аквінського про державу і право.
16. Політико-правове вчення М. Падуанського, А. Данте.
17. Політичні і правові вчення епохи Відродження.
18. Політико-правові ідеї Реформації.
19. Основні напрямки англійської політико-правової думки.
20. Політичні і правові вчення німецького і італійського Просвітництва.
21. Вчення про право і державу в Німеччині (XVIII - XIX ст.)
22. Західноєвропейські політичні і правові вчення.
23. Теорія еліт.
24. Становлення вітчизняної політико-правової думки.
25. «Слово про Закон і Благодать» Іларіона.
26. Політико-правові вчення в Україні: етапи становлення та основні напрями наукових досліджень.
27. «Повчання» В. Мономаха.
28. Політико-правові проблеми в літописах Київської Русі.
29. Політико-правова думка польського періоду в Україні.
30. Політико-правові вчення мислителів в Україні XVI-XVII ст.
31. Українська політична думка в козацько - гетьманську добу.
32. Українська політична думка Нової доби.
33. Конституція Пилипа Орлика.
34. Ідея державності і права в Україні XVI-XVII ст.
35. Українські просвітники про право і державу.
36. Проект слов'янського союзу Кирило-Мефодіївського товариства.
37. Європейські концепції права і держави другої половини XIX ст.
38. Політико-правові вчення в Україні у другій половині XIX ст.

39. Політико-правові вчення в Україні у другій половині XIX ст.- початку XX ст.
40. Політико-правові вчення в Україні у другій половині XIX ст. - початку
41. Політико-правові концепції в Україні перших десятиліть XX ст.
42. Політичні концепції українських мислителів 20 ст.

Критерії оцінювання та карта розподілу балів

Критерії оцінювання відповіді здобувачів на практичному (семінарському) занятті.

- **-оцінка «відмінно»** – вичерпна відповідь на питання практичного (семінарського) заняття. здобувач відповідає правильно, послідовно, систематично. Відповідь свідчить про глибоке знання матеріалу. Здобувач опанував основну й додаткову літературу з теми, рекомендованої планом семінарського заняття. Доповідає впевнено, творчо, у доповіді виявляє науковий підхід, доцільно використовує терміни. Правильно відповідає на додаткові запитання викладача та учасників семінарського заняття.
- **- оцінка «добре»** – здобувач виявляє досить повні знання матеріалу, не припускається у своїй відповіді суттєвих помилок, засвоїв основну літературу, рекомендовану планом. Дає відповіді на питання викладача та учасників семінарського заняття. Доволі часто під час відповіді користується конспектом.
- **-оцінка «задовільно»** – здобувач виявляє знання матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і роботи за спеціальністю. Доповідач сильно «прикутий» до конспекту, припускається помилок. Матеріал не повно розкриває проблему. Відповідає на поставлені запитання з помилками, однак спроможний зі сторонньою допомогою виправити їх;
- **оцінка «незадовільно»** – здобувач відповідає, читаючи з конспекту, без допомоги якого у матеріалі орієнтується слабо, допускає принципові помилки. Відповідає на поставлені запитання тільки зі сторонньою допомогою. Матеріал не розкриває проблему; здобувач читає з конспекту, матеріал відповіді здобувача

розкриває проблему поверхово чи фрагментарно. На запитання викладача та здобувачів відповіді не може.

Критерії оцінювання реферату:

- **оцінка «відмінно»** – реферат написано самостійно, формальні вимоги до реферату виконано, проблему повністю розкрито, висновки містять наукові пропозиції, використано не тільки базову, але і додаткову літературу;
- **оцінка «добре»** – реферат написано самостійно, всі вимоги до реферату виконані, проблема розкрита; наявні граматичні помилки;
- **оцінка «задовільно»** – реферат написано самостійно, але не всіх вимог дотримано, розкриття проблеми неповне;
- **оцінка «незадовільно»** – реферат написано самостійно, вимог не дотримано, проблему не розкрито.

Критерії оцінювання презентації:

- **оцінка «відмінно»** – здобувач демонструє глибокі знання вивченого матеріалу, вміє застосовувати їх при розкритті теми, відчувається творчий підхід до виконання завдання;
- **оцінка «добре»** – здобувач демонструє глибокі знання вивченого матеріалу, вміє застосовувати їх при вирішенні проблем обраної теми, але відсутній творчий підхід до виконання завдання;
- **оцінка «задовільно»**– здобувач демонструє знання вивченого матеріалу, але не вміє застосовувати їх на практиці, відсутній творчий підхід до виконання завдання;
- **оцінка «незадовільно»**– завдання не виконано.

Критерії оцінювання контрольної роботи

- **оцінка «відмінно»** – здобувач повно і всебічно розкриває питання контрольної роботи, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити;

- **оцінка «добре»** – загалом рівень знань здобувачів відповідає викладеному вище, але мають місце деякі упущення при виконанні завдань, обґрунтування неточні, не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
- **оцінка «задовільно»** – здобувач розкрив питання в загальних рисах, розуміє їх суть, намагається робити висновки, але при цьому припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно і не самостійно;
- **оцінка «незадовільно»** – здобувач не в змозі дати відповідь на жодне із запитань або відповідь неправильна, студент не розуміє суті питання, не може зробити висновки.

Розподіл вагових коефіцієнтів оцінювання навчальної дисципліни

Аудиторна робота, самостійна та індивідуальна робота		
ЗМ 1, ЗМ 2		
Семінарські завдання	Виконання інд. завдання	Контрольний захід
ВК-0,6	ВК-0,2	ВК-0,2

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Інтервальна шкала	Оцінка в балах за шкалою ЄКТС	Оцінка ЄКТС	Рівень компетентн ості	Оцінка за національною шкалою	
				для екзамену, курсowego проекту (роботи), практики	для диференційо ваного заліку (за національною шкалою)

4,51-5,00	90 – 100	A	Високий (творчий)	відмінно	зараховано
4,01-4,50	82-89	B	Достатній (конструктивний-варіативний)	добре	
3,51-4,00	75-81	C			
3,16-3,50	69-74	D			
2,51-3,15	60-68	E	(репродуктивний)		
1,51-2,50	35-59	FX	Низький (рецептивний-опродуктивний)	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0,00-1,50	0-34	F		незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література

Базова література

1. Любохинець Л.С. Історія політичних та економічних вчень: навч. Посіб./ Л.С. Любохинець, В.М. Шавкун, Л.М. Бабич- К.: «Центр учбової літератури», 2013.-294с.
2. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Політологія: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2021-228с.
3. Основи громадянського суспільства та політичних знань [Текст] : навч. посіб. / [Байрак С. О. та ін. ; за заг. ред. В. І. Бортнікова] ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т". - 2-ге вид., випр. та допов. - Суми : Університетська книга, 2023. - 644 с. : рис., табл.

4. Політологія: навч. посіб. /Т.В.Гончарук-Горлач, О.М. Рудакевич, В.Я Томаків, М.І. Гурик, Р.Ю. Чичур /за ред. Т.В. Гончарук. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2019-220с.
5. Яремчук В. Д. Історія політичних і правових вчень: схеми, дефініції, джерела та персоналії : навч. посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 380 с.

Допоміжна література

1. Історія вчень про державу і право: Підручник / За ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 256 с.
2. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. – К.: Правова єдність, 2009. – 312 с.
3. Історія політичних і правових вчень: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Марчук, Г. В. Марчук. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 480 с.
4. Політологія. Навчальний посібник (для студентів усіх форм навчання)/ уклад. Л.М.Мельник, І.А.Дужа, І.М.Грек.-Біла Церква:БНАУ, 2022.-494с.
5. Практикум з історії політичних і правових вчень : навч. посіб. / В. О. Ханстантинов. – Миколаїв : МНАУ, 2014. – 200 с.
6. Шаповал, В. М. Конституційне право зарубіжних країн :Затверджено МОНУ як підручник / В. М. Шаповал. - К :ЮрінкомІнтер, 2006. - 496 с.
7. Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — 360 с.

Інформаційні ресурси

1. Бебик, В. М. Політологія для політика і громадянина (CD) / В. М. Бебик. - К : МАУП, 2004.
2. Головатий, М. Ф. Соціологія політики [Електронний ресурс] :навч. посібник для студ. ВНЗ. Реком. МОНУ / М. Ф. Головатий. - К : МАУП, 2003. - 504 с.

3. Горлач, М.І. Кремень В.Г. Політологія: наука про політику (CD) :Підручник. Затв. МОНУ для студ. ВНЗ / М.І. Кремень В.Г. Горлач. - К : ЦУЛ, 2009. - 840 с.
4. Кирилюк, Ф. М. Філософія політичної ідеології (CD) / Ф. М. Кирилюк. - К : ЦУЛ, 2009. - 520 с.
5. Подольська, Є. А. Філософія (CD) :Затв. МОНУ як підручник для студ. ВНЗ / Є. А. Подольська. - К : ЦУЛ, 2006. - 704 с.

Для нотаток

Навчально-методичне видання

Основи політико-правових знань

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності:

182 «Технологія легкої промисловості»

131 «Прикладна механіка»

013 «Початкова освіта»

029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Укладач: Ільтьо Г.Ф.

Видруковано в редакційно-видавничому центрі МДУ

89600 м. Мукачево вул.Ужгородська,26

Тел .2-11-09

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців,

Виготовлювачів розповсюджувачів видавничої продукції Серія

ДК №6984 від 20.11.2019р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>